

הרב איתן שנדורפי

פרשת עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים - תמיהות ופשרן

הקדמה

בזמן שבית המקדש היה קיים, עיקרו של יום הכפורים היה עבודת הכהן הגדול. מאז שחרב הבית אין אנו זוכים לקיים מצוה זו, ונאלצים להסתפק באמירת סדר העבודה בחזרת הש"ץ בתפילת מוסף. סדר העבודה כולל את כל עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, כולל העבודות התמידיות שנוהגות בכל יום והמוספים של יום הכפורים הדומים למוספי ראש השנה, אבל בפרשת אחרי מות (פרק ט"ז) מפרטת התורה את העבודות המיוחדות של יום הכפורים, ששיאן ארבע הכניסות של הכהן הגדול לקדש הקדשים, ופרשה זו אנו קוראים אחרי תפלת שחרית ביום הכפורים. כיון שפסוקים רבים נראים פשוטים, אבל הם אינם פשוטים ועלולים לטעות בהם, יעסוק מאמר זה בביאור הפסוקים¹. בסוף הביאור יובא סיכום הדברים העולים מכל פסוק, או מכל קבוצת פסוקים, על פי חז"ל והמפרשים. יש לציין שדברים רבים זוקקים דיון רחב, שאין כאן מקומם, כמו משמעות הכפרה של הקרבנות השונים והסדר של העבודות השונות. בכך יעסקו שלושה מאמרים נוספים, ובמאמר זה תופיע הפניה אליהם.

ויקרא פרק ט"ז - פסוקי הפרשה

א. אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

א. וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבתם לפני ד' וימותו.
ב. ויאמר ד' אל משה: דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות, כי בענן אראה על הכפרת.

ב. ההכנות לעבודה (ג-ה)

ג. בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה.
ד. כתנת בד קדש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגר, ובמצנפת בד יצנף, בגדי קדש הם, ורחץ במים את בשרו ולבשם.
ה. ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ואיל אחד לעלה.

1 בעיקר על פי רש"י, אך בהוספת דברי המפרשים המשלימים את דברי רש"י בהבנת הפשט, מבלי להיכנס למחלוקות ביניהם במקומות שבהם יש מחלוקת.

ג. סדר העבודה (ו-כח)

- ו. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו.
- ז. ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ד', פתח אהל מועד.
- ח. ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל.
- ט. והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לד', ועשהו חטאת.
- י. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה.
- יא. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו.
- יב. ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד', ומלא חפניו קטרת סמים דקה, והביא מבית לפרכת.
- יג. ונתן את הקטרת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות, ולא ימות.
- יד. ולקח מדם הפר, והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו.
- טו. ושחט את שעיר החטאת אשר לעם, והביא את דמו אל מבית לפרכת, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת.
- טז. וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם.
- יז. וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.
- יח. ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב.
- יט. והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים, וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל.
- כ. וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר החי.
- כא. וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אתם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה.
- כב. ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ושלח את השעיר במדבר.
- כג. ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש, והניחם שם.
- כד. ורחץ את בשרו במים במקום קדוש, ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עלתו ואת עלת העם, וכפר בעדו ובעד העם.
- כה. ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה.
- כו. והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבא אל המחנה.
- כז. ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורתם ואת בשרם ואת פרשם.
- כח. והשרוף אתם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבא אל המחנה.

ד. הציווי לדורות (כט-לד)

כט. והיתה לכם לחקת עולם, בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם, וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר והגר בתככם.
ל. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו.
לא. שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם, חקת עולם.
לב. וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ולבש את בגדי הכד בגדי הקדש.
לג. וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר.
לד. והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, ויעש כאשר צוה ד' את משה.

א. אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

בפסוקים א-ב נאמר: "וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבתם לפני ד' וימותו. ויאמר ד' אל משה: דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות, כי בענן אראה על הכפרת".
כתב רש"י (בפסוק ב):

"ו**יאמר ד' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא** - שלא ימות כדרך שמתו בניו. ולא ימות - שאם בא הוא מת. **כי בענן אראה** - כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא. זהו פשוטו. ומדרשו: לא יבא כי אם בענן הקטורת ביום הכפורים".
בשני פסוקים אלו אומר ד' למשה שיזהיר את אהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים, ושם הוא יכנס הוא ימות!

ב. ההכנות לעבודה (ג-ה)

1. **בפסוק ג' נאמר:** "בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה".
האם הכוונה היא שעליו להכניס את הפר והאיל כאשר הם חיים לתוך הקדש [שבפרשתנו הכוונה היא לקדש הקדשים]!
ודאי מסתבר שלא.
האם הכוונה היא שעליו להכניס את דם הפר ואת דם האיל לתוך קדש הקדשים?
בהמשך הפרשה (פסוק כ"ד) מבואר שדם האיל אינו נכנס כלל אל קדש הקדשים, ואף לא אל אהל מועד!

כמו כן מבואר בהמשך הפרשה שהכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים עוד לפני שחיטת האיל, וגם לפני הכנסת דם הפר לקדש הקדשים (פסוק י"ב)!
אם כן מה הסבר הפסוק?

כתב הראב"ע: "בפר בן בקר - אין פירושו שיביא הפר אל הקדש, רק שיתן משלו בתחילה פר חטאת, לכפר עליו ועל הכהנים".

הראב"ע הדגיש שאין הכוונה שהכהן יכניס את הפר בעודו חי אל הקדש, אך הוא התיחס בפירוש רק לפר, ולא לאיל, וכמו כן הוא לא הסביר למה בדיוק התכוון הפסוק.

דברים מפורשים יותר כתב הספורנו: "בזאת יבא אהרן בפר בן בקר - בהקדשת פר לחטאת ואיל לעלה".

הספורנו התייחס גם לאיל, והסביר שצריך להקדיש את הפר לחטאת, ואת האיל לעולה.

עוד הוסיף הספורנו: "כי אמנם לא יאחר כהן גדול להכנס לפנים עד אחר הקרבת העולה (להלן פסוק כד), אבל יכנס להקטיר הקטורת תיכף אחר שחיטת החטאת". כלומר שגם אין הכוונה שרק לאחר שיקריב אהרן את הפר והאיל הוא יהיה ראוי להיכנס לקדש הקדשים, אלא כפי שמבואר בהמשך הפרשה, אהרן נכנס לקדש הקדשים מיד אחרי שחיטת הפר (פסוק יב).

עוד הוסיף רש"י: "בזאת יבא אהרן וגו' - ואף זו לא בכל עת, כי אם ביום הכפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה: 'בחדש השביעי בעשור לחדש' (פסוק כט)". ועיין על כך במאמר הבא.

2. בפסוק ד' נאמר: "כתנת בד קדש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגר, ובמצנפת בד יצנף, בגדי קדש הם, ורחץ במים את בשרו ולבשם".

א. נשאלת השאלה: מדוע האריכה התורה לפרט את בגדי הכהן הגדול? והרי התורה כבר האריכה בכך בפרשת תצוה (שמות פרק כ"ח), ובפרשת פקודי (שם פרק ל"ט), וכן בהלבשת אהרן בפרשת צו (ויקרא ח, ז-ט)! ועוד: מדוע לא נזכרו כאן החשן, האפוד, המעיל והציץ?

כתב על כך רש"י: "כתנת בד וגו' - מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ, שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור (ראש השנה כו ע"א), אלא בארבעה, ככהן הדיוט, וכולן של בויץ". אם כן התורה לא הזכירה את החשן, האפוד, המעיל והציץ כיון שהכהן הגדול אינו לובשם בשעת כניסתו לקדש הקדשים! ומדוע? "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור", כלומר: שלא להזכיר את חטא העגל שהיה מזהב.

הרמב"ן שם הביא פירוש נוסף: "בויקרא רבה (כא, יא): כשירות של מעלן כך

שירות של מטון. מה שירות של מעלן: 'איש אחד בתוכם לבוש בדים' (יחזקאל ט', ב), כך שירות של מטון: 'כתנת בד קודש'. כלומר שבגדי הלבן של הכהן הגדול דומים למראה המלאכים במרום.

רבינו בחיי (שם) הביא גם הוא את דברי המדרש והוסיף לו ביאור, וכמו כן הביא פירושים נוספים:

ואמר: 'בגדי קדש הם', ללמד כי כהן גדול המשרת לפני ולפנים בבית המקדש של מטה דוגמא לשירות הנעשה בבית המקדש של מעלה. ... וזהו שתמצא שאמרו במדרש ויקרא רבה: כשירות של מעלן כך שירות של מטון: מה שירות של מעלן: 'איש אחד בתוכם לבוש בדים' (יחזקאל ט, ב), כך שירות של מטון: 'כתנת בד קדש ילבש', עד כאן. ו'לבוש בדים' הוא מיכאל. והתכוון כי לא הוכשר הכהן להיכנס לפני ולפנים בבית הרחמים כי אם בבגדי בד. ואם תשכיל בלשון בד, תמצאנו כולל כמה כוונות מופלאות, כי ירמוז על ההכנעה והשפלות, וירמוז על היחוד, ובגוון שלו על המחילה.

לדעת רבנו בחיי בגדי הלבן מורים על הכנעה ושפלות, וכן על המחילה שבני ישראל מצפים לה ביום הכפורים. יש לציין שכעין דברי רבנו בחיי לגבי בגדי הלבן של הכהן הגדול כתב הרמ"א בהלכות יום הכפורים (או"ח סימן תר"י ס"ד): "יש שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום הכפורים, דוגמת מלאכי השרת, וכן נוהגים ללבוש קיטל שהוא לבן ונקי, וגם הוא בגד מתים, ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר".

אולי ניתן להוסיף על דברי הרמ"א שהבגד הלבן אמור להזכיר לנו את בגדי הכהן הגדול בכניסתו לקדש הקדשים!²

ב. יש לשאול: מדוע האריכה התורה וכתבה: "ומכנסי בד יהיו על בשרו" ולא כתבה בקיצור: "ומכנסי בד ילבש", כשם שכתבה: "כתנת בד קדש ילבש"? ובכלל

2 א. מה שכתב הראב"ע "ולא הזכיר האפוד והחשן ומעיל האפוד, כי כבר אמר: 'ונשמע קולו בבאו אל הקדש', שמשמע כאילו אהרן עובד בשמונה בגדים קשה מאד, וכבר העירו עליו המפרשים עיין בחומש "מחוקקי יהודה" בפירוש "קרני אור" ובמלבי"ם באות יב.
ב. עוד על הבגדים עיין במאמרו של עמוס חכם "פרשת עבודת יום הכפורים" עמ' 176 ב"מעיינות" לימים נוראים א' [הוצאת המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה ירושלים תשכ"ח] ובספר "עצומו של יום" [הרב אברהם ישראל שריר, הוצאת ארז ירושלים תשס"ד] עמ' 40-48 ובספר "והשב את העבודה" [הרב משה אודס, ירושלים תשס"ז] עמ' 71-72.
ג. לגבי קידוש ידיים ורגלים עם החלפת הבגדים עיין בספר "אורות התשובה" למרן הראי"ה (י"ד, לג).

יכלה התורה לקצר ולכתוב: "כתנת בד קדש ומכנסי בד ילבש"! כתב על כך מרן ה"בית יוסף" בפירושו לתורה: "יש להקשות: למה לא אמר: 'ומכנסי בד ילבש' כשם שאמר בכותנת? אבל הכוונה לפי שהמכנסים היה לובש קודם הכותנת. וכן בהוצאה, לכן אמר: 'ומכנסי בד יהיו על בשרו' - רוצה לומר שכבר היו על בשרו".

כלומר הפסוק בא לומר שלבישת המכנסים קודמת ללבישת הכותנת. אולם עדיין יש לשאול: מדוע כתבה התורה את לבישת הכותנת קודם, ואחר כך ציינה שלבישת המכנסיים קודמת?

הסבר על כך כתב ה"אזנים לתורה", בהקדימו שאלה נוספת: ומכנסי בד יהיו על בשרו - לעיל (ו, ג) נאמר: 'ומכנסי בד ילבש על בשרו!' מפני ששם הדברים אמורים בתרומת הדשן, שהיא בלילה, ואין איש רואה אותו, אז אפשר לדבר על 'לבישת' המכנסים, ואין זה נגד האמור 'ותבחר לשון ערומים' (איוב ט"ו, ה) ולמדו חז"ל מזה שלעולם יספר אדם בלשון נקיה (פסחים ג', א), אבל כהן גדול ביום הכפורים, שהוא מחליף את בגדיו חמש פעמים בעצם היום, דיברה תורה בלשון נקיה: 'יהיו על בשרו', ולא זכרה 'לבישה', במכנסים, הבאים לכסות בשר ערוה, ולרמז לנו שעליו לחפש מקום צנוע ללבוש שם את הבגדים". לדבריו התורה לא רצתה לכתוב לשון לבישה במכנסים, מצד הצניעות.

3. בפסוק ה' נאמר: "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ואיל אחד לעלה". בפסוק זה שוב מתוארים קרבנות שאהרן צריך לקחת, ונשאלת השאלה: מדוע הפרידה התורה בין הקרבנות שבפסוק ג' לקרבנות שבפסוק ה'? התשובה טמונה בפתיחת הפסוק: "ומאת עדת בני ישראל יקח". משמע שהקרבנות הקודמים, שנזכרו בפסוק ג', אינם באים מאת עדת בני ישראל, אלא משל אהרן. כך מפורש גם בפסוק ו': "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו". וכתב על כך רש"י שם: "למדך כאן שמשלו הוא בא, ולא משל ציבור". מדוע חשוב להדגיש עניין זה? דבר זה יתברר לקמן בס"ד.

ג. סדר העבודה (ו-כח)

1. בפסוק ו' נאמר: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו". מה פירוש המילה "והקריב" ומה פירוש המלה "וכפר"?
א. ההבנה הפשוטה היא ש"והקריב" פירושו: "ושחט", ואילו "וכפר" פירושו בהזיית הדם, כמו שנאמר: "כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא י"ז, א), אבל רש"י פירש: "וכפר בעדו ובעד ביתו - מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו". וכן פירש הרשב"ם: "וכפר בעדו - יתודה עליו מיד".

מדוע פירשו רש"י ורשב"ם כך ולא פירשו כמו הפשט הנראה לכאורה?
כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות מ): "דכפרה ממש אי אפשר לומר, דאין
כפרה אלא לאחר זריקת דמים, כדכתיב בסמוך: 'וכפר עליו ולקח מדם וגו' ונתן
על קרנות המזבח' (פסוק יח), וזה עדיין חי הוא, שהרי אחר כך כתיב: 'ושחט את
פר החטאת' (פסוק יא)! לכך ילפינן מ'לכפר עליו' (פסוק י), שפירושו וידוי".
מקור הדברים הוא במסכת יומא (ל"ו, ב):

"תנו רבנן: 'וכפר' - בכפרת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר בכפרת דברים, או
אינו אלא כפרת דמים? הרי אני דן: נאמרה כאן כפרה, ונאמרה להלן כפרה, מה
כפרה האמורה בשעיר - דברים, אף כפרה האמורה בפר - דברים. ואם נפשך
לומר, הרי הוא אומר: 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד
ביתו', ועדיין לא נשחט הפר!"

ביאר רש"י שם:

"וכפר - מה שאמור בפרו: 'וכפר בעדו ובעד ביתו' (ויקרא ט"ז, ו) דברי
וידוי. נאמר להלן - בשעיר המשתלח: 'יעמד חי לפני ד' לכפר עליו' (שם,
י). ואם נפשך לומר - להשיב תשובה על גזירה שוה זו, לומר שאין
'וכפר' אלא במתן דמים, על כרחך מינייה וביה תיפוק לך דלא אפשר
למימר הכי, שהרי הוא אומר: 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר
בעדו ובעד ביתו' (פסוק יא), ואחר כך: 'ושחט את פר החטאת' וגו' (שם)! על
כרחך 'וכפר בעדו' ועדיין לא נשחט. אלמא כפרה זו בדברים היא".

ב. מה פירוש המלה "והקריב"?

רש"י כאן לא ביאר, אבל הרשב"ם ביאר: "והקריב אהרן - בעזרה - את פר
החטאת אשר לו". כעין זה פירש גם הראב"ע: "והקריב אהרן את פר החטאת -
אל פתח אהל מועד כמשפט".

גם רש"י כתב כן במקום אחר, לגבי אשם מצורע (ויקרא יד, יב): "והקריב
אותו לאשם - יקריבנו לתוך העזרה לשם אשם". וכן לשון התורה בתחילת
חומש ויקרא ברוב הפעמים.

יש לציין שבמשנה ביומא אין מקבילה למלה "והקריב", אלא כתוב שם (פ"ג
מ"ח): "בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם והמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב,
והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה".
כתב על כך בספר "שם עולם"³:

"במשנה הנ"ל: ופרו היה עומד וכו', מבואר שהקרבת הפר אינה על ידי
אהרן, כי אם בעת שבא בין האולם ולמזבח אל מקום הוידוי כבר היה

3 "חידושים נחמדים ויקרים על ספר ויקרא הנקרא 'תורת כהנים', חובר על ידי הרב אליעזר
ליפמאן ליכטענשטיין" (ווארשא תרל"ז).

הפר עומד שם מוכן, והוא לא הקריבו כלל, כי אם בא אצלו! אם כן מה שכתוב 'והקריב' בעל כרחנו לדעת המשנה הוא בציווי: **אהרן יצוה שיקריבו**. ולמדו כן לפי שכן בדין, שהרי כמה דברים אף על פי שהם מגוף העבודה חששו משום חולשא דכהן גדול שלא להטריחו יותר מדי, כל שכן הקרבת הפר שאינו מכלל העבודה".

יש לציין שכעין זה מצאנו פעמים רבות בתורה, ואף בפרשתנו בפסוק כ"ז כתוב: "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה" ופירש הראב"ע: יוציא אל מחוץ למחנה - בציווי, ופירש ה"עזרה להבין": "כי אין סברא שהכהן הגדול עצמו יוציא פר שלם ושעיר הרחק מן המחנה".

2. בפסוק ז' נאמר: "ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ד', פתח אהל מועד". יש לציין שבמשנה ביומא אין מקבילה לכל הפסוק, אלא כתוב שם (פ"ג מ"ט): "בא לו למזרח העזרה וכו', ושם שני שעירים".

כתב על כך בספר "שם עולם":

"במשנה (שם מ"ט): 'בא לו למזרח העזרה וכו', ושם שני שעירים', מבורר שלקחת השעירים והעמדתם אינה על ידי אהרן כלל, כי אם בעת שבא למזרח העזרה אל מקום ההגלה, כבר יהיו שם שני השעירים מוכנים... אם כן מה שכתוב 'ולקח והעמיד' בעל כרחנו לדעת המשנה אינו מוסב על אהרן שזכר בתחילה, רק הוא פעל שלא נזכר שם פועלו, שהוא פעל סתמי... אם כן הוא כאומר: 'ולקח הלוקח' - יהיה מי שיהיה, 'והעמיד'. ולמדו כן מלבד שכן בדין, שמשום חולשא דכהן גדול אין להטריחו יותר מדי, בדבר שאינו מכלל העבודה כלל, כמו שכתבתי לעיל בפר, מוכרח כן על פי כללי הדקדוק...".⁴

3. בפסוק ח' נאמר: "ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל". מה פירוש "עזאזל"? כתב רש"י: "עזאזל הוא הר עז וקשה, צוק גבוה, שנאמר: 'ארץ גזרה' (פסוק כב) - חתוכה".

4. בפסוק ט' נאמר: "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לד' ועשהו חטאת". מה פירוש המלה "והקריב" ומה פירוש המלה "ועשהו"? גם כאן ההבנה הפשוטה לכאורה היא ש"והקריב" פירושו: "ושחט", אולם למדנו לעיל בסעיף 1 ש"והקריב" אין פירושו "ושחט", אלא ההבאה לעזרה. אם כן "ועשהו" פירושו לכאורה השחיטה ושאר עבודות הדם, אבל רש"י פירש:

4 עיין שם שהאריך.

"ועשהו חטאת - כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר: 'לד' חטאת". מדוע פירש רש"י כך ולא פירש כמו הפשט הנראה לכאורה? כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות ע): "כלומר 'ועשהו חטאת' היינו קורא עליו שם חטאת. ואם תאמר מנא ליה לרש"י? דלמא הקריבו לשם חטאת כדין חטאת? ויש לומר דלקמן בפרשה כתיב: 'ושחט את שעיר החטאת' (פסוק טו), משמע דעדיין לא הקריבו". דברים אלו דומים למה שהובא בסעיף 1 מהגמרא ביומא⁵.

5. בפסוק י' נאמר: "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה". נשאלת השאלה: מה פירוש המלים "לכפר עליו"? וכי השעיר עבר עבירה שצריך לכפר עליו?! כתב על כך רש"י: "לכפר עליו - שיתודה עליו, כדכתיב: 'והתודה עליו' וגו' (פסוק כא)". הוסיף ה"שפתי חכמים" (שם אות צ): "אבל לא כפרת דמים, שהרי השעיר הזה לא היה נקרב, ואין בו קבלת דמים, שהרי נשתלח לעזאזל".

6. בפסוק י"א נאמר: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו". כל החצי הראשון של הפסוק חוזר מלה במלה על הנאמר כבר בפסוק ו'! מדוע?

כתב על כך רש"י: "וכפר בעדו וגו' - וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם כולם קרוים ביתו, שנאמר: 'בית אהרן ברכו את ד' (תהלים קלה, יט), מכאן שהכהנים מתכפרין בו". הסביר ה"שפתי חכמים" (שם אות ק): "וגם זה אינו כפרת דמים, שהרי עדיין לא נשחט פרו".

אם כן מחדשת התורה שאכן אהרן מתודה פעם שניה על פרו! דבר שכמדומה אינו קיים בשום קרבן אחר! מדוע מתודה אהרן שני וידויים על הפר? מדוע לא כלל את אחיו הכהנים כבר בוידוי הראשון?

שאלה זו שאל ה"שפתי חכמים" (שם אות ק): "ואם תאמר: למה לא כפר אהרן על אחיו הכהנים בוידוי ראשון שהתודה בעדו ובעד ביתו? ויש לומר משום דכתיב: 'התקושו וקושו' (צפניה ב', א), ואמר ריש לקיש: 'קשוט עצמך, ואחר כך קשוט אחרים' (בבא מציעא ק"ז, ב), לכך התודה אהרן מתחילה בעדו ובעד ביתו לבדו, ואחר כך בוידוי שני התודה נמי בעד אחיו".

מקור דבריו של ה"שפתי חכמים" הוא במסכת יומא (מ"ג, ב): "מאי שנא בוידוי ראשון דלא אמר 'ובני אהרן עם קדושך', ומאי שנא בוידוי שני דאמר 'ובני אהרן עם קדושך? תנא דבי ר' ישמעאל: כך היא מדרת הדין נותנת: מוטב יבא זכאי וכפר על החייב,

5 מה שכתב הראב"ע "ועשהו חטאת - שישחטנו" קשה מאד, וכבר העיר עליו ה"שם עולם" ועיין גם ב"עזרה להבין".

ואל יבא חייב וכפר על החייב". הסביר רש"י שם: "מדת הדין נותנת - כלומר: כך יפה לומר, שאחר שהתודה על עצמו ויהא זכאי [וכן על אשתו, שאשתו כגופו], ראוי לכפר על אחרים". יסוד זה יורחב במאמרים הבאים בס"ד.

7. בפסוק י"ב נאמר: "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד', ומלא חפניו קטרת סמים דקה, והביא מבית לפרכת".

א. באיזה מזבח מדובר? בפשטות משמע שמדובר במזבח הפנימי, שעליו מתאים לכאורה יותר הביטוי "לפני ד'"! אולם רש"י כתב: "מעל המזבח - החיצון. מלפני ד' - מצד שלפני הפתח, והוא צד מערבי". מדוע פירש רש"י כך? והרי, כאמור, בפשטות משמע שמדובר במזבח הפנימי, שעליו מתאים לכאורה יותר הביטוי "לפני ד'"!

כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות ש): "מדכתיב 'מעל המזבח מלפני ד' ופירש רש"י: מצד שהוא לפני הפתח, זה נקרא 'לפני ד'". ואם כן על כרחך מזבח החיצון הוא, דאי הפנימי מאי 'מלפני ד'?' משמע מהצד שלפני ד', והא כולו מזבח הפנימי לפני ד'! אלא מזבח החיצון הוא, וצד מערבי היה נגד מזרח המקדש, ששם הוא פתח המקדש שנקרא פנים".

מקור הדברים הוא במסכת יומא (מה ע"ב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' - איזהו מזבח שמקצתו לפני ד', ואין כולו לפני ד'? הוי אומר זה מזבח החיצון". פירש רש"י: "הכי גרסינן: איזהו מזבח שמקצתו לפני ד' ואין כולו לפני ד'? הוי אומר זה מזבח החיצון. איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ד' שהוזקק הכתוב לומר 'מלפני ד'?' הוי אומר זה מזבח החיצון, דאילו פנימי כולו לפני ד'".

ב. יש לשאול שהרי בפסוק הקודם (פסוק יא) כתוב שאהרן שחט את פר החטאת אשר לו וממילא הוא גם קיבל את הדם, כמו שגם אמרו חז"ל במסכת יומא (פ"ד מ"ג), אבל לא כתוב שהוא מזה את הדם, אלא רק בפסוק י"ד! נשאלת השאלה: היכן מונח הדם כל אותו הזמן? אמרו חז"ל במשנה (שם) שלאחר שאהרן קיבל את הדם במזרק, הוא נתנו לכהן אחר שימרס בו, כדי שהדם לא יקרוש [והובאו הדברים בחזקוני וברבנו מיוחס כאן]. נשאלת השאלה: מדוע לא מכניס אהרן את הדם לקדש הקדשים מיד עם קבלתו אותו, אלא נותנו לממרס ועובר לעבודת הקטורת? דבר זה יתברר בס"ד במאמר הרביעי.

8. בסוף פסוק י"ב נאמר: "והביא מבית לפרכת".

ובפסוק י"ג נאמר: "ונתן את הקטרת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות, ולא ימות". יש להדגיש שבמלים "והביא מבית לפרכת" כתובה

הכניסה הראשונה של אהרן לקדש הקדשים! ובפסוק י"ג כתובה העבודה הראשונה של אהרן בקדש הקדשים - הקטרת הקטורת!

9. בפסוק י"ד נאמר: "ולקח מדם הפר, והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו".

א. כמה הזאות נאמרו בפסוק זה?

כתב רש"י: "והזה באצבעו - הזאה אחת במשמע. ולפני הכפרת יזה שבע - הרי אחת למעלה ושבע למטה".

ב. יש להדגיש שכדי לקחת את דם הפר יוצא אהרן מקדש הקדשים, שם היה בשעת הקטרת הקטורת, אל העזרה, שם נמצא המזרק שבו דם הפר ביד הממרס, כמו שהתבאר בפסוק י"ב, ונכנס שוב אל קדש הקדשים, שכן הכפרת היא, כמובן, בקדש הקדשים, וזוהי הכניסה השנייה של אהרן לקדש הקדשים: להזות את דם הפר!

ג. יש לשאול מדוע בפסוק זה לא כתוב "והביא מבית לפרכת", כשם כתוב לגבי הקטורת (בפסוק י"ב), ולגבי דם השעיר (בפסוק ט"ו)? נראה שדבר זה מתקשר למה שכתב רש"י בפסוק ד' לגבי בגדי הלבן של הכהן הגדול: "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור".

מקור דבריו הוא בגמרא במסכת ראש השנה (כ"ו, א), שם אמרה הגמרא שכלל זה שייך רק לגבי הכניסה לקדש הקדשים, שכן בכל השנה עובד הכהן הגדול בבגדי זהב, ואף ביום הכפורים עובד הכהן הגדול את העבודות הרגילות בבגדי זהב. הקשתה הגמרא: "ולא? והאיכא דם הפר" שמוכנס לקדש הקדשים, ומדוע אין אומרים עליו "אין קטיגור נעשה סניגור"? ותירצה: "הואיל ואשתני אשתני". פירש רש"י: "הואיל ואשתני להיות דם, ואין מראית הפר ניכר".

על פי זה נראה לבאר שאף על פי שהפר השתנה להיות דם, מכל מקום כיון שהתורה מזכירה את הפר: "ולקח מדם הפר", לכן היא הסתירה במקצת את הענין שדם הפר נכנס לפני ולפנים, ולכן היא לא כתבה בפירוש: "והביא מבית לפרכת".

10. בפסוק ט"ו נאמר: "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם, והביא את דמו אל מבית

לפרכת, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת".

יש להדגיש שכדי לשחוט את שעיר החטאת צריך אהרן לצאת שוב מקדש הקדשים אל העזרה, שם נמצא השעיר, ושם הוא שוחט אותו, ומקבל את דמו, ונכנס עם דמו לקדש הקדשים, וזוהי הכניסה השלישית של אהרן לקדש הקדשים: להזות את דם השעיר!

11. בפסוק ט"ז נאמר: "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם".

א. מה פירוש "וכפר על הקדש"? האם יש כאן ציווי לוידוי נוסף, כמו בפסוקים ו, ויא? רש"י לא ביאר, אך לפי מה שהתבאר בדברי חז"ל עולה שאין כאן ציווי, אלא הסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו בהזיות הדם: על ידי הזיות אלו הכהן הגדול "כפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם", ובביאורם המדויק של מלים אלו נעסוק במאמר הבא.

ב. מה פירוש "וכן יעשה לאהל מועד"?

כתב רש"י: "וכן יעשה לאהל מועד - כשם שהזה משניהם בפנים, אחת למעלה ושבע למטה, כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם אחת למעלה ושבע למטה". מניין לרש"י שההזאה היא על הפרוכת? כתב על כך ה"שם עולם": "הפסוק שסתם 'לאהל מועד', נראה לפי שסמך עצמו על מה שכבר נתפרש בפרשת ויקרא בפר כהן משיח (ד, ו) ובפר העלם דבר של ציבור (ד, יז), שהזאות דם באהל מועד הן פני הפרוכת".

12. בפסוק י"ז נאמר: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל".

מה פירוש "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל"? האם יש כאן ציווי לוידוי נוסף, כמו בפסוקים ו, ויא? רש"י לא ביאר, אך לפי מה שהתבאר בדברי חז"ל עולה שאין כאן ציווי, אלא הסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו בהזיות הדם: על ידי הזיות אלו הכהן הגדול "כפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל", כשם שהתבאר בפסוק הקודם.

13. בפסוק י"ח נאמר: "ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב".

א. באיזה מזבח מדובר? בפשטות במזבח החיצון, שכן כתוב: "ויצא אל המזבח", משמע שיצא מאהל מועד אל החצר, אבל רש"י כתב: "אל המזבח אשר לפני ד' - זה מזבח הזהב, שהוא לפני ד', בהיכל. ומה תלמוד לומר 'ויצא'? לפי שהזה ההזאות על הפרוכת, ועמד מן המזבח ולפנים והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ. ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יומא נח)".

כוונתו היא שכאן לא כתוב "מעל המזבח מלפני ד'", כמו שכתוב בפסוק י"ב, אלא "המזבח אשר לפני ד'", משמע שכל המזבח נמצא לפני ד', וזהו מזבח הזהב.⁶

⁶ מה שכתב הראב"ע "ויצא אל המזבח הוא מזבח העולה" קשה מאד, וכבר העיר עליו ה"שם עולם" וכן ה"עזרה להבין".

ב. עוד כתב שם רש"י: "וכפר עליו – ומה היא כפרתו? 'ולקח מדם הפר ומדם השעיר' מעורבין זה לתוך זה".

רש"י מבאר ש"וכפר" הכתוב כאן משמעותו **ציווי לכפר בדם**, כמו שמתבאר בהמשך הפסוק, ואין הכוונה לוידי נוסף כמו שבאר רש"י את המלה "וכפר" בפסוקים ו' ו"א, ולא להסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו, כמו שהתבארה המלה "וכפר" בפסוקים ט"ז ו"ז.

ג. עוד כתב רש"י שדם הפר ודם השעיר מעורבין זה לתוך זה. מנין למד רש"י דבר זה? והרי עד עכשיו היו הזאות נפרדות לדם הפר ולדם השעיר!
כתב ה"שפתי חכמים" (אות כ): "מדכתיב בסוף פרשת תצוה (שמות ל, י): 'וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה', משמע דלא נתן על קרנות המזבח הפנימי אלא פעם אחת בשנה, ואם כן אי לא היו מעורבין זה בזה, אלא נתן כל אחד בפני עצמו, דם הפר ודם השעיר - היה נתינת הדם על קרנות המזבח הפנימי שני פעמים בשנה! אלא על כרחך צריך לומר: במתנה אחת נותנן. והא כיצד? הא שני דמים הם: דם פר ודם שעיר! אלא מעורבים זה בזה".

14. בפסוק י"ט נאמר: "והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים, וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל". כתב רש"י: "אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גג".

יש לציין שכאן הסתיימו הזאות דם הפר ודם השעיר, ויש לסכמן:
אחת למעלה ושבע למטה דם הפר לפני ולפנים. אחת למעלה ושבע למטה דם השעיר לפני ולפנים. אחת למעלה ושבע למטה דם הפר על הפרכת מבחוץ. אחת למעלה ושבע למטה דם השעיר על הפרכת מבחוץ. ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח הפנימי ושבע הזאות על גג דם הפר ומדם השעיר המעורבים זה בזה. סך הכל ארבעים ושלוש מתנות (זבחים מ"ב, א).

15. בפסוק כ' נאמר: "וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר החי". התורה מדגישה שרק לאחר שאהרן כלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, רק אז "והקריב את השעיר החי". מדוע מדגישה זאת התורה? דבר זה יתבאר במאמר השלישי.

16. בפסוק כ"א נאמר: "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אתם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה". פירש רש"י: "איש עתי - המוכן לכך מיום אתמול".
יש להדגיש שזהו הוידי המפורש היחיד בפרשתנו, וכאן כתוב שהכהן הגדול מתודה על כל העבירות של כל בני ישראל! השעיר המשתלח מכפר על כל העבירות שבתורה! דיון מעמיק בכפרה זו יופיע במאמר השלישי.

17. בפסוק כ"ב נאמר: "ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ושלה את השעיר במדבר". רש"י בפסוקנו לא הסביר מה משמעות המלים "אל ארץ גזרה", אבל לעיל בפסוק ח' כתב רש"י: "עזאזל - הוא הר עז וקשה, צוק גבוה שנאמר: 'ארץ גזרה' - חתוכה".

18. בפסוק כ"ג נאמר: "ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד אשר לבש בכאו אל הקדש, והניחם שם".
א. יש לשאול: מה כתוב כאן בפשט הפסוק? "ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד"? אהרן פושט את בגדיו בתוך אהל מועד ומניח שם את הבגדים?! הוא יוצא ח"ו ערום מאוהל מועד לחצר?!?
כתב רש"י: "ובא אהרן אל אהל מועד - להוציא את הכף ואת המחיתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים. ופשט את בגדי הבד - אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים".
הרמב"ן הביא את דברי רש"י וכתב עליו:

ובאמת שהכתוב הזה אומר לנו דרשני! שלא יתכן בשום פנים שיצוה שיבא אהרן אל אהל מועד ללא דבר, רק לפשוט שם בגדיו ולהיותו ערום בהיכל ד', ולהניחם שם לרקבון! אבל על כרחנו 'ובא אהרן אל אהל מועד' - לעבוד עבודה, לא הוצרך הכתוב להזכירה, והיא הוצאת הכף והמחיתה!
וטעם הכתוב, כי הזכיר בתחילה: 'ונתן את הקטרת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות' (לעיל פסוק יג), לומר שיתן הקטרת על האש עד שיעלה ענן הקטרת, ויצא מיד, והניח הכף והמחיתה שם, ועל כל פנים יצטרך להוציא, ולכן אמר: 'ובא אהרן אל אהל מועד', לבא מבית לפרכת למה שהניח שם.
ש לצייץ שכאן כתובה הכניסה הרביעית והאחרונה של הכהן הגדול לקדש הקדשים ביום הכפורים: כדי להוציא את הכף והמחיתה!
ב. יש לשאול: אם כן מדוע כתוב: "ובא אהרן אל אהל מועד"? מדוע לא כתוב: "ובא אהרן אל מבית לפרכת"? או "ובא אהרן אל הקדש"? והרי הכף והמחיתה היו בקדש הקדשים [כמו שכתוב בפסוק י"ג]! שאלה זו שאל ה"משך חכמה", וענה עליה:

"והנראה דכניסה ריקנית לאהל מועד בלא תעשה, עיין מנחות (כ"ז, ב), והנה בקטורת דצריך לקחת גחלים מהמזבח אי אפשר שיצא עם המחיתה והכף מהעזרה, וכן בדם הפר הרי מוכרח לבוא דרך ההיכל, ובכל זאת כתיב 'קדמה' (פסוק יד), להורות דמוכרח להיות לצד מזרח הכפרת, וכדיליף ראב"י שם, אבל כאן הלא לבין הבדים מוכרח לבוא,

להוציא הכף והמחתה, ולהיכל אינו צריך לבוא, דמצי עייל דרך אחורי הכפרת ולהוציא הכף והמחתה מבין הבדים, יעויין תוספות שם בד"ה 'דרך משופש', לכן אמר: 'ובא אהרן אל אהל מועד', שדרך ההיכל מוכרך לבוא להוציא הכף והמחתה מבין הבדים".

כלומר: הכהן הגדול יכול להיכנס לקדש הקדשים במקום בדרך הרגילה בדרך אחרת, כגון מאחורי הכפרת, ולהוציא את הכף והמחתה מבין הבדים! הסבר זה אינו מרווח, וגם נראה שאינו שייך שיתבצע במשכן, שכן היו בו קרשים מסביב, אלא רק במקדש - אם ירד מעליית בית קדשי הקדשים. כיון שהסבר זה דחוק שאלתי את רבה של העיר העתיקה, הגאון הרב אביגדר נבנצל שליט"א על הסבר הפסוק, והוא ענה לי: "אולי כדי שלא ישמע לקורא הפשוט כאילו מתפשט ח"ו בקדש הקדשים". כלומר: מתוך הקושי שציין הרמב"ן רצתה התורה להקטין במקצת את הקושי, ולכן כתבה בצורה שלא יראה ממנה שהכהן מוריד בגדיו בקדש הקדשים.

19. רש"י בפסוק זה הוסיף דבר חשוב לגבי סדר העבודה, דבר שאינו נובע מתוך קושי בפשט הפסוק, אלא מקורו בהלכה למשה מסיני:

ובא אהרן אל אהל מועד - אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (לב ע"א), ואמרו: כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר, חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב (כד-כה), וטובל ומקדש ופושטן, ולובש בגדי לבן. ובא אל אהל מועד - להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטורת לפני ולפנים. ופשט את בגדי הבד - אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר - בבגדי זהב, עבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחתה - בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין - בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה - בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי - בבגדי זהב. וסדר המקראות לפי סדר העבודות כך הוא: 'ושלח את השעיר במדבר' (כב), 'ורחץ את בשרו במים' וגו' (כד), 'ויצא ועשה את עולתו' וגו' (כד), 'ואת חלב החטאת' וגו' (כה), וכל הפרשה עד 'ואחרי כן יבא אל המחנה' (כו), ואחרי כן: 'ובא אהרן' (כג).

והניחם שם - מלמד שטעונון גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר.

דברי רש"י אלו (שמקורם בדברי חז"ל, כמו שציין רש"י) תמוהים ביותר: כיצד יתכן שהתורה כתבה דבר שלא כסדר? ואמנם למדנו במקום אחר שהגמרא

אומרת: "אין מוקדם ומאוחר בתורה" (פסחים ו, ב), אבל הגמרא שם אמרה בפירוש שכלל זה נוהג רק בין שתי פרשיות, ולא בתוך אותה פרשה, ובמיוחד בפרשתנו, שכל האמור בה חייב להיות כסדר הכתוב, ואם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום (יומא פ"ה מ"ז). קשה לומר כך!

א. הסבר הרמב"ן

הרמב"ן הביא את דברי רש"י וביארם:

והנה הפרשה לא הזכירה כל מה שיעשה הכהן בתחילה בבגדי זהב, כגון תמיד של שחר, אבל התחילה בעבודת היום בבגדי לבן, וסדרה הפרשה שיעשה בהם קטרת שלפני לפני, ופר ושעיר הפנימי, וענין השעיר המשתלח. וכל זה עשוי בסדר אחד, ולא נשאר לעשות בבגדים האלו לבד הוצאת הכף והמחתה. ודרך הכתובים בכל מקום להשלים הענין אשר התחיל בו, אף על פי שיש בו קצת ענין מאוחר למה שיזכיר אחר כן, ולכך אמר: 'ובא אהרן אל אהל מועד' בבגדים האלה, להשלים עבודותיו בהם, והיא הוצאת הכף והמחתה שהוא צריך להוציאם משם, 'ופשט' אחרי צאתו 'את בגדיו אשר לבש' בבוקר בעת באו 'אל הקודש', 'והניחם שם' במקום אשר 'פשיטם, ללמד שלא ילבש אותם ביום הכפורים אחר. והנה נשלם כל הנעשה בבגדי לבן בכל היום בסדר אחד. וחזר ואמר: 'ורחץ את בשרו במים [וגו'] ולבש את בגדיו' הידועים לו, שבהם יעבוד כל השנה, ללמד שהוא טעון טבילה בין בגדים לבגדים. ואמר: 'ויצא ועשה את עולתו', כי כל הנעשה קודם לזה בבגדי הלבן הכל מעשה פנים, ואילו ואיל העם שיזכיר הם נעשים על המזבח החיצון. והנה הזכירה הפרשה (בפסוק ד) הלבשה הראשונה של בגדי הלבן והצריך בה טבילה, והזכירה (בפסוק כד) הפשיטה האחרונה והצריך בה טבילה, ולמדנו שהוא טעון טבילה בכל חליפות בגדים.

לפי הרמב"ן התורה הקדימה את [הוצאת הכף והמחתה ו]פשיטת בגדי הלבן, כיון שהיא עסקה עד עכשיו בכל העבודות שנעשו בבגדי לבן, והיא רצתה להשלים את כל מה שנעשה בבגדי לבן, ורק אחר כך עברה למה שהכהן עושה בבגדי זהב. יש לציין שיסוד זה, שהתורה משלימה את העניין שהיא עוסקת בו, כבר כתב רש"י בפרשת בשלח (שמות ט"ז, לג): "והנח אותו לפני ד' - לפני הארון. ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן". כלומר: בשעה שהתחיל לרדת המן, בחדש השני לצאת בני ישראל מארץ מצרים (שמות ט"ז, א) עדיין לא היה משכן ולא ארון, ואף על פי כן כתוב הציווי להניח צנצנת מן לפני הארון, כדי לסיים את עניין המן שבו עסקה הפרשה.⁷

7 ועיין גם ברשב"ם ובראב"ע הקצר שם, ובראב"ע הארוך שם פסוק לב, ובראב"ע הארוך

ב. הסבר הגר"א

הסבר אחר הביא בסוף ספר "חכמת אדם"⁸:

"שמעתי בשם מחותני הגאון החסיד מהר"א [דהיינו הגר"א מווילנא] שדקדק מה שאמרו בגמרא הביאו רש"י על הפסוק 'ובא אהרן אל אהל מועד' (פסוק כג) ופירש רש"י שכל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה, עיין שם ברש"י. וקשה: וכי לא יכלה התורה לסדר הפסוקים כמו שסדרם רש"י? ורמב"ן דחק בזה.

ותירץ הוא ז"ל על פי המדרש רבה בפרשה זו (כ"א, ז): 'אמר ר' יהודה ברבי סימון: צער גדול היה למשה בדבר זה. אמר: אוי לי! שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו! אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לא כשם שאתה סבור. לא עת לשעה, ולא עת ליום, ולא עת לשנה, ולא עת ליי"ב שנה, ולא עת לשבעים שנה, ולא עת לעולם, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס - יכנס, רק שיכנס בסדר הזה'. נשמע מזה שדווקא שאר כהנים גדולים אסורים להיכנס לקדש הקדשים אלא ביום הכפורים, אבל אהרן היה מותר להכנס בכל שעה ושעה, רק שיכנס בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו. ולפי זה התורה דקדקה בסדר, שהרי הטעם שאמרו בגמרא דקרא ד'ובא אהרן' הוא שלא כסדר, דגמירי דחמש טבילות ועשרה קידושים לכהן הגדול ביום הכפורים, ואי כסדר הכתוב בפרשה, לא משכחת לה אלא שלש טבילות (עיין ברש"י), וזה דווקא ביום הכפורים היה הלכה למשה מסיני שצריך חמש טבילות, אבל כשירצה אהרן לעבוד בשאר ימות השנה לא גמירי הלכתא, ואם כן באמת אינו אלא שלש טבילות, ועובד כסדר הכתוב בפרשה, ואם כן הפסוק 'ובא אהרן' נכתב כסדר משום אהרן בשאר ימות השנה. עד כאן דברי הגאון, ותורת אמת היתה בפיהו.

כלומר: אהרן לבדו היה יכול להיכנס לקדש הקדשים גם בשאר ימות השנה, זאת בתנאי שיעשה את כל סדר העבודה הכתוב בפרשתנו. כאשר הוא נכנס בשאר ימות השנה אין צורך להקדים את הקרבת עולתו ועולת העם הכתובים בפסוק כ"ד, להוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים הכתובים בפסוק כ"ג, שכן המקור לכך שהפרשה אינה כסדרה הוא הלכה למשה מסיני והיא מתייחסת ליום הכפורים, ולא לכניסה לקדש הקדשים. כיון שהפרשה מתארת את סדר הכניסה לקדש הקדשים שלא ביום הכפורים היא כתבה את הסדר המתאים לכל השנה ולא ליום הכפורים!

וברמב"ן שמות י"ב, מג.

8 לרב אברהם דאנציג, בעל ספר "חיי אדם" וספרים נוספים.

20. בפסוק כ"ד נאמר: "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש, ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עלתו ואת עלת העם, וכפר בעדו ובעד העם".

א. יש לשאול: על מה עוד נותר לכפר אחרי השעיר המשתלח שכיפר על כל העבירות?
כתב הספורנו (שם):

ורחץ את בשרו - אחר שסמך על השעיר המשתלח. **ועשה את עולתו -** אחר שכפר בעדו בחטאתו (פסוקים ו, יא, יד) ובעד העם בשתי חטאות (פסוקים ט, טו, טז, כא), שגם שעיר המשתלח נקרא 'חטאת', כאמרו: 'שני שעירי עזים לחטאת' (פסוק ה), ושניהם יקדמו לעולת העם, כמשפט כל חטאת שקודמת בכל מקום לעולה, כמו שבא בקבלה. **וכפר בעדו ובעד העם -** כפרת הרהורי הלב הראויה לנקיי כפים וברי לבב, וזה בעולה.

דברי הספורנו הם על פי שיטת הירושלמי ומדרשי האגדה שעולה מכפרת על הרהור הלב⁹, אבל לשיטת התוספתא, הבבלי והתורת כהנים שעולה מכפרת על חייבי עשה¹⁰, יש לשאול: הרי השעיר המשתלח כבר כיפר על כל העשין! שאלה דומה כתב הנצי"ב ב"העמק דבר":

אף על גב שכל החטאות מכפרות על כל עשה, כדאיתא בזבחים (ז', א) דחטאת מכפרת על חייבי עשה! מכל מקום זה אינו אלא בחטאת חיצונית, במזבח שמכפר על עשה על ידי עולה, מה שאין כן בזה החטאת שבא לפנים, אין בו כפרה על חייבי עשה, ומשום הכי מביאין עולות אלו לכפרה בפני עצמה".

הנצי"ב ענה על השאלה מדוע אין החטאות הפנימיות מכפרות על העשין, אבל הנצי"ב לא ענה על השאלה שהשעיר המשתלח מכפר על כל העשין! וצריך עיון.

ב. עוד יש לשאול: מדוע נזכר איל זה בפרשת אחרי מות? והרי אין הוא קרבן פנימי שדמו נכנס לקדש הקדשים! ובמיוחד לשיטת רבי (יומא ג', א), שכמוהו נפסקה ההלכה (רמב"ם א', א מהלכות עבודת יום הכפורים) שהאיל הזה של העם הוא אותו איל שנזכר בפרשת המוספין של יום הכפורים בפרשת פינחס (כ"ט, ח), מדוע הוא נזכר גם כאן?

9 עיין במאמרי "כפרה בקרבנות נדבה" בבטאון "מעלין בקודש" (הוצאת כולל "בית הבחירה" כרמי צור) גיליון ו.
10 כמבואר שם.

ג. עוד יש לשאול: מדוע התורה מצווה על אהרן הכהן להביא איל משלו, שהוא קרבן יחיד, והוא דוחה את יום הכפורים [וכן הוא דוחה את השבת אם יום הכפורים חל בשבת]? והרי בדרך כלל אין קרבן יחיד דוחה שבת ויום טוב! נראה לבאר שהאיל של הציבור נזכר בפרשתנו אף על פי שהוא נזכר בפרשת המוספין כדי ללמדנו שהוא מעכב את כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים, אף על פי שהאיל עצמו אינו נכנס לקדש הקדשים. ואילו שאר המוספין אינם מעכבים את כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים. מדוע?

החיוב של הציבור וכן של אהרן להביא איל לעולה, ששניהם מעכבים את הכניסה לקדש הקדשים, נובע מהאיל הראשון שנזכר בתורה שהוקרב, האיל שקרב בהר המוריה תחת יצחק: "וישא אברהם את עיניו, וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל, ויעלהו לעלה תחת בנו" (בראשית כ"ב, יג), שהוא היסוד של עבודת הקרבנות בהר המוריה, ועוד שמרש"י בפרשת העקדה עולה שעקדת יצחק היתה ביום הכפורים!¹¹

יש לציין שאין בזה ביאור על מה מכפר האיל, אלא רק מבואר מדוע ישנו חיוב להביא איל יחד עם הקרבנות שדמם נכנס לפני ולפנים, אף על פי שאין דמו של האיל נכנס לקדש הקדשים.

11 א. עיין רש"י בראשית כב, יד: "ד' יראה - פשוטו כתרגומו: ד' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר היום - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו. היום - הימים העתידין, כמו 'עד היום הזה' שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים 'עד היום הזה' על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה: ד' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמרו היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ד' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה". וכתב שם ה"משכיל לדוד" שמשמע מרש"י שהעקדה היתה ביום הכפורים. עיין ב"שיחות לראש השנה" (עמ' קפב, רסד, ערה במהדורת תשמ"ז) לרב אביגדר נבנצל, בשם פירוש רקאנטי בפרשת וירא, שביום הכפורים היתה עקדת יצחק!

ב. עיין עוד רש"י לגבי הקרבת האיל במוסף של חג המצות (במדבר כח, יט): "איל - כנגד אילו של יצחק". וכן כתב רש"י על הקרבת האיל על ידי הנשיאים בחנוכת המשכן (במדבר ז, כא): "איל אחד - כנגד יצחק: 'ויקח את האיל וגו'". ועיין בויקרא רבה כאן (כא, יא) שהאיל הוא כנגד אילו של יצחק! ועיין גם ב"כלי יקר" כאן פסוק ג'.

לסיכום נביא את משמעות הפסוקים, על פי מה שהם התבארו בדברי חז"ל.
ארבע הכניסות לקדש הקדשים הודגשו בקו.

ויקרא פרק ט"ז - מבנה הפרק

א. אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

ב. ההכנות לעבודה (ג-ה)

1. הקרבנות שאהרן צריך להביא משלו: פר לחטאת ואיל לעולה (ג)
2. הבגדים שאהרן צריך ללבוש: ארבעה בגדי לבן (ד)
3. הקרבנות שאהרן צריך לקחת מעם ישראל: שני שעירים לחטאת ואיל לעולה (ה)

ג. סדר העבודה (ו-כח)

1. וידוי ראשון, עליו ועל ביתו, על פרו (ו)
2. הגרלה על שני השעירים (ז-י)
3. וידוי שני, עליו ועל אחיו הכהנים, על פרו, ושחיטת פרו (יא)
4. לקיחת גחלים וקטורת, הבאתם לקדש הקדשים והקטרת הקטורת שם (יב-יג)
5. הזיית דם הפר בקדש הקדשים: אחת למעלה ושבע למטה כלפי הארון (יד)
6. שחיטת השעיר, הבאת דמו לקדש הקדשים והזיית דמו שם: אחת למעלה ושבע למטה כלפי הארון (טו-טז)
7. הזיית דם הפר והשעיר בנפרד על הפרוכת מבחוץ: אחת למעלה ושבע למטה (טז-יז)
8. נתינת דם הפר והשעיר המעורבים על ארבע קרנות מזבח הזהב ושבע הזיות דם עליו (יח-יט)
9. וידוי על השעיר המשתלח ושילוחו למדבר (כ-כב)
10. הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים (כג)
11. רחיצת בשרו, לבישת בגדיו ועשיית עולתו ועולת העם (כד)
12. הקטרת חלבי החטאות על המזבח (כה)
13. דיני המשלח את השעיר לעזאזל (כו)
14. הוצאת הפר והשעיר אל מחוץ למחנה ושריפתם שם (כז)
15. דיני השורף את הפר והשעיר (כח)

ד. הציווי לדורות (כט-לד)

יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונזכה לראות את הכהן הגדול עובד בו ביום הכפורים.